

Η Ναυμαχία στο Ναβαρίνο

Ομιλία στο Α' τοπικό συνέδριο στην Πύλο, 1 - 3 Μαΐου 1998,
της Καθηγήτριας Πανεπιστημίου Αθηνών, Ελένης Ε. Κούκου

1827. Ένα από τα τραγικότερα χρόνια στην πορεία της ελληνικής επανάστασης. Πριν ένα χρόνο είχε πέσει το ηρωικό Μεσολόγγι. Τον Ιούνιο του 1827 έπεσε κι ένα άλλο μεγάλο και ιστορικό οχυρό: Η Ακρόπολη των Αθηνών. Ολόκληρη η Ηπειρωτική Ελλάδα βρισκόταν στα χέρια του εχθρού. Η Πελοπόννησος στέναζε και ασφυκτιούσε κάτω από την πίεση και του δεύτερου κατακτητή: Τον Ιμπραήμ πασά της Αιγύπτου. Τα ελληνικά πελάγη ήταν έρμαιο των πειρατών. Η αναρχία και οι διχόνοιες συγκλόνιζαν το Ναύπλιο. Οι πολυετείς αγώνες και οι θυσίες του ελληνικού λαού βρίσκονταν εμπρός σ' ένα θανάσιμο κίνδυνο.

Η Τουρκία φυσικά προσπάθησε να εκμεταλλευθεί την κατάσταση και απέκρουε με ετοιμότητα όλες τις ειρηνευτικές ενέργειες των πρέσβων της Ρωσίας και Αγγλίας στην Κωνσταντινούπολη, έπειτα από την υπογραφή του αγγλορωσικού πρωτοκόλλου του 1826, που είχε υπογραφεί στην Πετρούπολη στις 4 Απριλίου. Το πρωτόκολλο αυτό ήταν το πρώτο επίσημο διπλωματικό έγγραφο, που αναγνώριζε πολιτική ύπαρξη της Ελλάδος.

Οι κυβερνήσεις των μεγάλων Δυνάμεων στην πραγματικότητα δεν επιθυμούσαν την ουσιαστική επιτυχία της ελληνικής επανάστασης και την αποκατάσταση της Ελλάδος σε εντελώς ανεξάρτητο κράτος. Στόχος του ειρηνευτικού αυτού διακανονισμού ήταν η επαναφορά και αποκατάσταση του status quo ante bellum - του προ του πολέμου status quo (=καθεστώς) - του οποίου μέρος αποτελούσε και η ακεραιότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Η υπογραφή του πρωτοκόλλου της 4 Απριλίου, που αποτελούσε ένα βήμα θετικής εξελίξεως στο διπλωματικό πεδίο υπέρ των Ελλήνων, τελικά αποδείχθηκε αρνητική για την πορεία του αγώνα τους, μακροπρόθεσμα.

Τον ίδιο χρόνο, το 1826, διορίστηκε στην Κωνσταντινούπολη από τη βρετανική κυβέρνηση ο νέος πρέσβης της, Στράτφορντ Κάνιγκ (Stratford Canning), πρώτος εξάδελφος του υπουργού των Εξωτερικών Γεωργίου Κάνιγκ (George Canning). Με αφετηρία το πρωτόκολλο Αγγλίας-Ρωσίας, προσπάθησε να επιτύχει ευρύτερη συμφωνία για την κατάπαυση του πολέμου στην Ελλάδα και κατόρθωσε να παρασύρει και την εκ παραδόσεως φιλότουρκη Γαλλία υπέρ των Ελλήνων, παρά την αντίδραση του Αυστριακού καγκελαρίου Metternich και την αμφιλεγόμενη στάση της Πρωσίας. Οι πρέσβεις των τριών Δυνάμεων - Ο Ριμποπιέρ (Ribeauvierre) της Ρωσίας, ο Γκιγιεμινό της Γαλλίας και ο Στράτφορντ Κάνιγκ της Αγγλίας - προκειμένου να πείσουν το σουλτάνο να δεχθεί την κατάπαυση των εχθροπραξιών, έφθασαν στην ακραία απειλή ότι θα αποχωρούσαν από την Κωνσταντινούπολη οι πρέσβεις των χωρών τους. Συστηματική πίεση προς την Πύλη για τη σύναψη ειρήνης άρχισαν από τον Φεβρουάριο του 1827, ενώ ο Άγγλος πρέσβης προσφέρθηκε να μεσολαβήσει στις εμπόλεμες χώρες - Ελλάδα, Τουρκία - για την κατάπαυση του πυρός και συγχρόνως την πληροφορούσε για την υπογραφή του πρωτοκόλλου της

4ης Απριλίου 1826. Η Πύλη αρνήθηκε κατηγορηματικά την μεσολάβηση της Αγγλίας και χαρακτήρισε περιφρονητικό το πρωτόκολλο ως "ένα άχρηστο κομμάτι χαρτί".

Όλες αυτές οι διαβουλεύσεις και παρασκηνακές ενέργειες των τριών προστάτιδων δυνάμεων γίνονταν εν αγνοία των Ελλήνων, ή σαν να μην ήταν η ενδιαφερομένη άμεσα χώρα. Το μόνο στοιχείο από την πλευρά των ξένων Δυνάμεων ήταν η ενεργός παρουσία στις πολεμικές επιχειρήσεις μερικών Άγγλων και Γάλλων αξιωματικών, όπως ο Κόδρινγκτον (Sir Edward Codrington), ο Κόχραν, ο Φαβιέρος, ο Δεριγνύ (De Rigny), ο Χάμιλτον - οι οποίοι συνήθως ενεργούσαν υπέρ του ελληνικού αγώνος πολύ πέραν των προθέσεων των κυβερνήσεών τους.

Η τραγική επιδείνωση της καταστάσεως στην επαναστατημένη Ελλάδα, και κυρίως μετά την απόβαση στην Πελοπόννησο, από τον Φεβρουάριο του 1825, του αιγυπτιακού στρατού, με επικεφαλής τον Ιμπραήμ πασά, ανησύχησε επιτέλους τις αυτοκαλούμενες προστάτιδες Δυνάμεις και άρχισαν σχετικές ενέργειες για την αντιμετώπιση του ελληνικού προβλήματος. Το όψιμο ενδιαφέρον τους φυσικά δεν πήγαζε από την ειλικρινή αγάπη τους για τον δοκιμαζόμενο ελληνικό λαό και για την Ελλάδα, στην οποία όλη η Ευρώπη όφειλε τα πολιτιστικά και πνευματικά τροφεία. Το ενδιαφέρον τους βασικά ξεκινούσε από τις μεταξύ τους αντιζηλίες στον αγώνα τους για το προβάδισμα και την επιρροή στο νευραλγικό αυτό χώρο. Η σταδιακή κατάρρευση και παρακμή του "μεγάλου ασθενούς", της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αύξησε το ενδιαφέρον τους για την έκβαση του αγώνος των Ελλήνων.

Η στάση και οι ενέργειες των ευρωπαϊκών δυνάμεων στο ελληνικό ζήτημα υπαγορευόταν από διαφορετικά και αντικρουόμενα μεταξύ τους κίνητρα, κυρίως κατά την περίοδο των διαπραγματεύσεων ανάμεσά τους. Η καχυποψία και ο φόβος της μιας για ενεργό επέμβαση της άλλης αύξανε το ενδιαφέρον τους για τη λύση του ελληνικού ζητήματος. Ο πρέσβης της Αγγλίας στην Κωνσταντινούπολη, Κάνιγκ, κατέβαλε φιλότιμες προσπάθειες, προκειμένου να αναλάβει η χώρα του την πρωτοβουλία για τη διευθέτηση του ζητήματος. Στις ενέργειές του αυτές είχε - κατά ένα σημαντικό ποσοστό - και τη συγκατάθεση της μιας από τις εσωκομματικές παρατάξεις των Ελλήνων, οι οποίοι απογοητευμένοι από τη στάση της Ρωσίας είχαν στραφεί προς την Αγγλία. Κύριος στόχος του Κάνιγκ ήταν η εξουδετέρωση ή έστω ο περιορισμός της επιρροής της Ρωσίας στον ελληνικό χώρο. Οι προσπάθειές του όμως προσέκρουαν στο πρωτόκολλο της Πετρούπολεως, το οποίο έδινε δικαίωμα στη Ρωσία και της μονομερούς ακόμη επεμβάσεως στο ελληνικό ζήτημα. Αντιδρώντας στις διπλωματικές ενέργειες του Άγγλου πρέσβη, η Ρωσία τον πίεζε εκβιαστικά να προχωρήσουν οι δυο χώρες τους - απομακρύνοντας τις άλλες, Γαλλία, Αυστρία, Πρωσία - στη λύση που εκείνη θα ενέκρινε. Χαρακτηριστικές είναι οι οδηγίες του Ρώσου υπουργού των Εξωτερικών Νέσελροδ, που έστειλε στον πρέσβη του στο Λονδίνο, Λίβεν, στις 9 Ιανουαρίου 1827 και αφορούσαν κυρίως στον διαγραφόμενο κίνδυνο από τον αιγυπτιακό στόλο εναντίον των λιμανιών της Πελοποννήσου: "Τα πραγματικά εξαναγκαστικά μέτρα στα οποία αποδίδουμε μεγάλη σημασία είναι να ενωθούν οι ναυτικές μας μοίρες, με στόχο να εμποδίσουμε την είσοδο τουρκικών ή αιγυπτιακών ενισχύσεων στρατιωτών, όπλων, πλοίων και πολεμοφοδίων στην Πελοπόννησο ή στο Αρχιπέλαγος... Αν ο κύριος Κάνιγκ αρνηθεί μια συνθήκη σύμφωνη με τις δικές μας επιθυμίες... ο αυτοκράτοράς μας σας υποβάλλει μια άλλη μέθοδο διαπραγματεύσεων, ως εφεδρικό μέσο, που θα μεταχειρισθείτε σε έσχατη ανάγκη...". Αυτή η μέθοδος συνίστατο στις εξής επισημάνσεις. Ο Λίβεν θα έπρεπε να υπενθυμίσει κατηγορηματικά στον Κάνιγκ, το 6ο άρθρο του πρωτοκόλλου της Πετρούπολεως της 4ης Απριλίου 1826, σύμφωνα με το οποίο τα συμβαλλόμενα μέρη

διατηρούσαν το δικαίωμα να εκμεταλλεύονται κάθε ευνοϊκή ευκαιρία για να αναγκάσουν τη Τουρκία να δεχθεί τις αποφάσεις τους για την κατάπαυση του πολέμου στην Ελλάδα.

Η Γαλλία, που μέχρι τότε έπαιζε δευτερεύοντα ρόλο στο αγγλορωσικό παιχνίδι, κατέβαλλε μεγάλες διπλωματικές προσπάθειες για να κερδίσει ισότιμη θέση στο σχέδιο για την επίλυση του ελληνικού ζητήματος και να αυξήσει την επιρροή της στην ανατολική Μεσόγειο. Η εξέλιξη των γεγονότων την προβλημάτιζε κατά πόσον τη συνέφερε να μένει αμετακίνητη στην φιλοτουρκική πολιτική της.

Η Αυστρία - αμετακίνητη πάντοτε στην ανθελληνική πολιτική της - με διπλωματικές ραδιουργίες προσπαθούσε να ματαιώσει την αγγλορωσογαλλική συμφωνία. Όταν αντιμετώπισε αντιδράσεις στις ενέργειές της, πρότεινε παραπλανητικά πενταμερείς συζητήσεις - με συμμετοχή και της Πρωσίας - στο Λονδίνο, με στόχο να καθυστερήσει τη σύναψη συνθήκης και τη λήψη οριστικών αποφάσεων, αποβλέποντας σε αλλαγή του ευρωπαϊκού πολιτικού κλίματος. Το γεγονός ότι η αυστριακή πρόταση βρήκε θερμούς υποστηρικτές στους συντηρητικούς κυβερνητικούς κύκλους της Αγγλίας, που πάντοτε έβλεπαν με καχυποψία και πολλές επιφυλάξεις την ενδεχόμενη απελευθέρωση της Ελλάδος, είναι ενδεικτικό και για τις αγγλικές προθέσεις.

Οι διάφοροι ισχυροί φιλελληνικοί παράγοντες της Ευρώπης, απογοητευμένοι από τις πολιτικές "ίντριγκες" των κυβερνήσεων των χωρών τους, δικαιολογημένα δυσπιστούσαν ως προς την ειλικρίνεια των προθέσεών τους απέναντι στην Ελλάδα. Και αυτός ακόμη ο Άγγλος "στόλαρχος του ελληνικού ναυτικού" Κόχραν, με την τυχοδιωκτική ζωή του και τη νεφελώδη στάση του, έγραφε στο διοικητή της αγγλικής μοίρας Hamilton, στις 10/22 Ιανουαρίου 1827, να εκδηλώσει πιο ενεργά και αποτελεσματικά τα φιλελληνικά του αισθήματα: "Οι φιλελληνικές επιτροπές υποπτεύονται πολύ και δυσπιστούν για την ειλικρίνεια των Δυνάμεων απέναντι στον αγώνα των Ελλήνων και κυρίως της Αυστρίας και της Ρωσίας, χωρίς να εξαιρούν και τη Γαλλία. Νομίζω ότι οι δύο πρώτες δεν επιθυμούν παρά ένα συμβιβασμό, με τον όρο να εγκαταστήσουν και πάλι τους Τούρκους στην Ελλάδα". Στην απελευθέρωση των Ελλήνων από τους Τούρκους - όπως σωστά είχε επισημάνει ο Hamilton - αντιδρούσαν οι συμπατριώτες του πλοιοκτήτες, έμποροι και πρόξενοι, οι οποίοι αντιμετώπιζαν με φόβο τις ναυτλιακές και εμπορικές επιτυχίες δραστηριότητες των Ελλήνων. Αυτοί ήταν οι λεγόμενοι Φραγκολεβαντίνοι - κυρίως της Σμύρνης οι οποίοι με πρωτοφανή τρόπο είχαν πανηγυρίσει για την καταστροφή και σφαγή των κατοίκων της μαρτυρικής Χίου και τη βάρβαρη χαρά τους την είχαν διατυπώσει και γραπτώς στην εφημερίδα τους "Spectateur Oriental"

Στις 19 Ιανουαρίου 1827, η Γαλλία - με δική της πρωτοβουλία - συνέταξε και υπέβαλε στην κρίση της Αγγλίας σχέδιο συνθήκης για την ειρήνευση της Ελλάδος, το οποίο όμως δεν προέβλεπε τρόπους εξαναγκασμού της Τουρκίας για αποδοχή. Στο σχέδιο αυτό η Αγγλία δεν εκδήλωσε άμεσο ενδιαφέρον.

Μικρή σοβαρή πρόοδος για το ελληνικό ζήτημα και για την άμεση απειλή του αιγυπτιακού στόλου, που είχε γίνει πολύ ορατή, σημειώθηκε με την άφιξη στην Κωνσταντινούπολη του νέου Ρώσου πρεσβευτή Ribeaupierre στις 11 Φεβρουαρίου 1827. Κατά την πρώτη συνάντησή του με τον Ρεΐς εφέντη, τον Τούρκο Υπουργό των Εξωτερικών, του δήλωσε κατηγορηματικά, ότι ο Τσάρος Νικόλαος ήταν αποφασισμένος να επιτύχει, με κάθε τρόπο, την ειρήνευση της Ελλάδος. Άφησε δε

να κυκλοφορήσουν στην Κωνσταντινούπολη φήμες για σοβαρές απειλές εναντίον της Τουρκίας.

Ο πρέσβης της Αγγλίας Κάνιγκ, όπως και των άλλων Δυνάμεων, όπως ήταν φυσικό, ανησύχησαν από τη ρωσική δραστηριότητα και επεσήμαναν στην Πύλη ότι είχε αρχίσει μια αντίστροφη κίνηση για την Τουρκία. Ο Υπουργός όμως των Εξωτερικών της Τουρκίας - μετά μάλιστα και την πτώση της Ακροπόλεως των Αθηνών - απέρριψε με ιταμότητα κάθε πρόταση συμβιβασμού. Ακριβώς όμως αυτή η αδιαλλαξία της Πύλης ενήργησε αντίστροφα υπέρ της Ελλάδος. Οι "προστάτιδες" Δυνάμεις πείσθηκαν επιτέλους ότι με τις απλές διπλωματικές διαπραγματεύσεις δε θα έπειθαν την Τουρκία σε καμιά υποχώρηση. Ο μεγάλος Έλληνας διπλωμάτης και υπουργός των Εξωτερικών της Ρωσίας, Ιωάννης Καποδίστριας, είχε δώσει διπλωματικούς αγώνες στα διάφορα συνέδρια και ιδιαιτέρως στον Τσάρο Αλέξανδρο, προκειμένου να πείσει και τον Τσάρο και τους άλλους Ευρωπαίους διπλωμάτες για την τουρκική πραγματικότητα: "Οι Τούρκοι δεν γνωρίζουν ούτε θα ημπορέσουν ποτέ να γνωρίσουν την γλώσσαν των διαπραγματεύσεων. Γνωρίζουν μονάχα την γλώσσαν των όπλων. Και μόνον με τον πόλεμον θα αναγκασθούν να υποχωρήσουν στο θέμα της Ελλάδος".

Η Αγγλία και η Γαλλία πείσθηκαν επιτέλους ότι έπρεπε να σπεύσουν να επιλύσουν με ειρηνικό τρόπο το ελληνικό ζήτημα και να κηρύξουν τον πόλεμο οι Ρώσοι εναντίον της Τουρκίας. Υπό την πίεση των γεγονότων, οι τρεις "προστάτιδες" δυνάμεις υπέγραψαν στο Λονδίνο τη συνθήκη της 6ης Ιουλίου 1827, της οποίας οι κυριότεροι όροι περιέχονταν και στο κείμενο του πρωτοκόλλου της Πετρούπολεως. Το διαφορετικό και το πιο σημαντικό όμως μέρος της συνθήκης ήταν το μυστικό "συμπληρωματικό" άρθρο, το οποίο καθόριζε τα μέσα εξαναγκασμού κυρίως της Τουρκίας, για τη συμμόρφωσή της με τους όρους της συνθήκης. Αν σε ένα μήνα οι εμπόλεμες χώρες - Ελλάδα, Τουρκία - δεν συμμορφώνονταν με τους όρους της συνθήκης για ανακωχή, οι προστάτιδες Δυνάμεις θα φρόντιζαν να τους επιβάλουν. Οι ναύαρχοι- διοικητές των μοιρών του στόλου τους έλαβαν οδηγίες για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων, προκειμένου να γίνει πραγματικότητα η απειλή τους. Έπρεπε όμως να αποφύγουν κάθε ανάμιξή τους στις μεταξύ τους εχθροπραξίες.

Στις 12 Ιουλίου 1827 η αγγλική κυβέρνηση έστειλε συγκεκριμένες οδηγίες στον αρχηγό της αγγλικής μοίρας στη Μεσόγειο, ναύαρχο Codrington: Τα μέτρα που θα έπαιρνε κατά του οθωμανικού στόλου δεν έπρεπε να καταλήξουν σε εχθροπραξίες. Οι τρεις δυνάμεις επιθυμούσαν να επιτύχουν ειρηνικό διακανονισμό. Κάθε εχθρική ενέργεια θα ήταν αντίθετη προς τις αποφάσεις τους. Μόνο σε περίπτωση που τα τουρκικά πλοία επιχειρούσαν να παραβιάσουν τα περάσματα, που θα είχαν καταλάβει οι στόλοι των τριών Δυνάμεων, θα είχαν τη δυνατότητα αλλαγής τακτικής.

Στις 4 Σεπτεμβρίου ο Άγγλος πρέσβης στην Κωνσταντινούπολη, Στράτφορντ Κάνιγκ, έστειλε στον Codrington λεπτομερέστερες οδηγίες. Έπρεπε να εμποδίζει μετακινήσεις τουρκικών πλοίων από το ένα ελληνικό λιμάνι στο άλλο. Σε περίπτωση που μέρος του τουρκοαιγυπτιακού στόλου αποφάσιζε να επιστρέψει στην Ασία ή την Αφρική, έπρεπε να τα προστατεύουν από ελληνικές επιθέσεις. Και με προσωπική επιστολή του ο Κάνιγκ διευκρινίζει "Παρά το γεγονός ότι τα μέτρα δεν παίρνονται με εχθρικές διαθέσεις, σε περίπτωση που όλα τα άλλα μέσα δεν καρποφορήσουν, η παρεμπόδιση των ενισχύσεων του εχθρού εν ανάγκη θα επιβληθεί με κανονιοβολισμό".

Νεότερες οδηγίες που έλαβε ο Codrington στις 16 Οκτωβρίου μεταξύ άλλων ανέφεραν: "Όσο για τα τουρκικά και αιγυπτιακά πλοία, που βρίσκονται τώρα στα λιμάνια του Ναβαρίνου και της Μεθώνης και που θα επιμείνουν εκεί, θα πρέπει να αντιμετωπίζουν το ενδεχόμενο επιθέσεως". Ο Codrington δεν είχε καμιά αμφιβολία ότι δεν υπήρχε άλλη λύση. Στις 28 Ιουλίου έγραψε στη γυναίκα του: "Μονάχα μια δυναμική πράξη εξαναγκασμού (της Τουρκίας και Αιγύπτου) θα τα τακτοποιούσε όλα".

Στις 8 Αυγούστου, εντελώς απρόοπτα, ο αρχιτέκτονας της στροφής της αγγλικής πολιτικής υπέρ των Ελλήνων- φυσικά γιατί εξυπηρετούσε και την Αγγλία - ο πρωθυπουργός της George Canning πέθανε. Στην Ελλάδα η αναπάντεχη είδηση, σε μια τόσο κρίσιμη στιγμή, προκάλεσε εθνική οδύνη. Στην Τουρκία εθνικούς πανηγυρισμούς. Η Πύλη το χαρακτήρισε "ως θαύμα του Προφήτη". Η επάνοδος του φιλότουρκου Ουέλλινγκτον (Duke of Wellington, νικητή της μάχης του Waterloo) και άλλων συντηρητικών στην κυβέρνηση, αναπτέρωσε τις ελπίδες του σουλτάνου ότι η συνθήκη της 6ης Ιουλίου θα έμενε μόνο στα χαρτιά. Όταν στις 16 Αυγούστου οι τρεις πρεσβευτές στην Κωνσταντινούπολη Κάνιγκ, Ριμποπιέρ και Γιγιεμινό, επέδωσαν στον Τούρκο υπουργό των Εξωτερικών Περτέφ "νότα" με την οποία ζητούσαν πλήρη αποδοχή των όρων της συνθήκης της 6 Ιουλίου μέσα σε 15 ημέρες, ο Περτέφ επιδεικτικά και περιφρονητικά ούτε καν ξεσφράγισε τον φάκελο εμπρός στους πρεσβευτές. Μετά την πτώση της Ακροπόλεως των Αθηνών οι Τούρκοι διαλαλούσαν ότι η επανάσταση είχε σβήσει οριστικά. Έπειτα - όχι αδικαιολόγητα - ο Περτέφ αδυνατούσε, όπως είπε, να καταλάβει τη λεπτή διάκριση ανάμεσα στον "ειρηνικό αποκλεισμό", όπως αναφερόταν στη "νότα" και στην εχθρική φιλία των τριών Δυνάμεων.

Όπως κι αν είχαν όμως τα πράγματα ο χρονοδείκτης της ιστορίας έδειχνε 12 παρά πέντε και τα γεγονότα θα ακολουθούσαν τον αναπόφευκτο μοιραίο δρόμο τους. Όσο κι αν οι Άγγλοι συντηρητικοί δίσταζαν και προβληματίζονταν, η διεθνής υποχρέωση που είχε αναλάβει η Αγγλία τους εμπόδιζε να υπαναχωρήσουν. Τα γεγονότα τους είχαν προλάβει.

Ο μόνος που φαινόταν να μην έχει καταλάβει την αλλαγή του διεθνούς σκηνικού ήταν ο Metternich, που θριαμβολογούσε για τον θάνατο του Κάνιγκ, τον οποίον χαρακτήριζε ως "κακοποιό μετέωρο" και διακήρυσσε ότι η τριπλή συμμαχία θα παρέλυε και η συνθήκη της 6ης Ιουλίου θα έμπαινε στο "χρονοντούλαπο" της Ιστορίας. Η ενεργός αντίδραση της Αυστρίας, όμως, αντί να αναχαιτίσει επέσπευσε την εξέλιξη των γεγονότων.

Όλα έδειχναν ότι ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος ήταν έτοιμος και αποφασισμένος να καταφέρει το τελειωτικό θανάσιμο κτύπημα εναντίον της Ελλάδος. Ο συνδυασμένος στόλος - τουρκικός, αιγυπτιακός - αποτελούνταν από τρεις μοίρες: της Πύλης με 2 πλοία γραμμής, 5 φρεγάτες και 9 κορβέτες. Των Αιγυπτίων με 3 φρεγάτες, 9 κορβέτες, 4 μπρίκια και 6 ημιολίες (= ελαφρά πλοία με μιάμιση σειρά κουπιά). Και η μοίρα από την Τύνιδα με 3 φρεγάτες και ένα μπρίκι. Επί πλέον υπήρχαν 6 πυρπολικά και 40 μεταγωγικά με σύνολο 4500 ανδρών, στους οποίους συμπεριλαμβάνονταν και 600 άτακτοι Αλβανοί. Επίλεκτα μέλη του εχθρικού στόλου ήταν 6 Γάλλοι, άλλοτε αξιωματικοί στο ναυτικό του Ναπολέοντα, με επικεφαλής τον πλοίαρχο Letellier. Ο στόλος αυτός προσέγγισε αρχικά στη Μεθώνη και στις 8 Σεπτεμβρίου ενώθηκε με τις δυνάμεις του Ιμπραήμ στο Ναβαρίνο, όπου την προηγούμενη ημέρα είχε φθάσει και

ένας μικρότερος στόλος, με διοικητή τον Ταχήρ πασά, τον οποίο ο Μεχμέτ Αλή της Αιγύπτου είχε διορίσει στόλαρχο γιατί είχε μεγάλη εμπιστοσύνη στις ικανότητές του. Οι τουρκοαιγυπτιακές δυνάμεις, σε όλες τις φάσεις της ναυμαχίας, ήταν ποσοτικά πολύ ανώτερες από τις συμμαχικές, σε πλοία, σε πυροβόλα και σε άνδρες.

Ο τουρκοαιγυπτιακός στόλος διέθετε συνολικά 89 πολεμικά πλοία, με 2240 πυροβόλα, ενώ ο συμμαχικός δεν αριθμούσε περισσότερα από 27 πλοία (12 αγγλικά, 8 ρωσικά και 7 γαλλικά) με 1324 πυροβόλα, ισχυρότερα όμως από εκείνα του αντιπάλου του, ο οποίος υστερούσε και σε ποιότητα και σε πείρα και σε εκπαίδευση των πληρωμάτων.

Το πιο ανησυχητικό σημείο όμως για τους συμμάχους δεν ήταν η αριθμητική υπεροχή του εχθρού, όσο η δυσπιστία και η έλλειψη εμπιστοσύνης ανάμεσα στους Ναυάρχους των τριών συμμαχικών στόλων, τον Codrington -που ήταν και ο αρχηγός- τον Γάλλο DeRigny και τον Ρώσο Heyden. Ο Codrington δεν έκρυβε καθόλου την δυσαρέσκειά του. Στις 7 Αυγούστου έγραφε στον Φ. Άνταμ στην Κέρκυρα: "Είναι αλήθεια ότι δεν μπορώ να εμπιστευθώ στη διαγωγή του DeRigny και ούτε σε κανένα άλλο ομοεθνή του. Και τώρα τι στο διάβολο θα κάνω με όλους αυτούς τους λαρδοφάγους Ρώσους!... αν ήταν στο χέρι μου ποτέ δεν θα ήθελα να τους έχω υπό τις διαταγές μου, γιατί δεν θα μπορούσα να τους τιμωρήσω αν δεν με υπάκουαν... Τώρα όμως τι να κάνω; Δεν είναι στο χέρι μου!..".

Στις 19 Οκτωβρίου ο Codrington κάλεσε στην αγγλική ναυαρχίδα "Ασία - Asia" τους δύο Άγγλους διοικητές και τους αρχαιότερους πλοιάρχους για να συσκεφθούν και να αποφασίσουν για το σχεδιασμό των επιχειρήσεων. Τα συμμαχικά πλοία δεν θα έπρεπε να πυροβολήσουν αν δεν τους δινόταν σήμα. Αν όμως εχθρικό πλοίο έκανε την αρχή τότε έπρεπε να βυθιστεί αμέσως. Τελείωσε τις οδηγίες του με μια περίφημη φράση του Nelson: "The captain is in the right place when he succeeds to position his ship next to an enemy's one - Ο κυβερνήτης βρίσκεται στη σωστή θέση όταν κατορθώσει να τοποθετήσει το πλοίο του δίπλα σε ένα εχθρικό".

Την επόμενη 8/20 Οκτωβρίου 1827 η δραστηριότητα του συμμαχικού στόλου άρχισε από τα ξημερώματα. Το ημερολόγιο του κυβερνήτη της ναυαρχίδας "Asia" αναφέρει "ασθενείς ανέμους και συννεφώδη καιρό", λίγο μετά τα μεσάνυχτα. Ο εχθρικός στόλος μέσα στον κόλπο του Ναβαρίνου ήταν παραταγμένος σε σχήμα πετάλου. Ένας ανώνυμος Βρετανός ναύτης του πολεμικού πλοίου "Γένοβα", που αναδείχθηκε σε πραγματικό χρονικογράφος, έχει διασώσει στο ημερολόγιό του ενδιαφέρουσες ειδήσεις "Με έξι σφυρίγματα στις 11 π.μ. τα τύμπανα μας κάλεσαν στις θέσεις μας με το γνώριμο ρυθμό του πολεμικού τραγουδιού "ατρόμητα τα πλοία μας, χαρούμενα ναυτάκια οι άνδρες μας". Στη 1:30 μ.μ. ο Codrington έδωσε το σήμα της εισόδου του συμμαχικού στόλου στον κόλπο. Μισή ώρα μετά η ναυαρχίδα του "Asia" περνούσε την είσοδο του λιμανιού ανενόχλητη, παρόλο που τα εχθρικά πυροβολεία βρίσκονταν σε απόσταση βολής πιστολιού και από τις δυο πλευρές. Ακολούθησαν και άλλα πλοία, ενώ η γαλλική ναυαρχίδα "Σειρήν - Sirene" κατέλαβε την καθορισμένη θέση της.

*Αναπαράσταση της Ναυμαχίας του Ναβαρίνου (20-10-1827)
Ελαιογραφία του Carneray, στο Ναυτικό Μουσείο Ελλάδος.*

Η ατμόσφαιρα άρχισε να ηλεκτρίζεται. Πρώτο σημάδι δράσης ήταν η αποστολή μιας βάρκας από τη ναυαρχίδα του Μωχαρέμ μπέη, που μετέφερε στον Codrington την απαίτηση του Αιγυπτίου ναυάρχου να μην προχωρήσει μέσα στο λιμάνι. Και ο Codrington απάντησε κατηγορηματικά, πως είχε έλθει για να δώσει διαταγές και όχι για να πάρει.

Ένα "τυχαίο γεγονός", όπως το χαρακτηρίζουν αρκετοί ιστορικοί της ναυμαχίας του Ναβαρίνου, έπαιξε το ρόλο του "μοιραίου γεγονότος". Σε κάποια στιγμή, ένα εχθρικό πυρπολικό έφθασε πολύ κοντά στο πολεμικό πλοίο "Dartmouth" και ο κυβερνήτης του Φέλλουος έστειλε μια λέμβο με λίγους άνδρες και επικεφαλής τον Υποπλοίαρχο Φιτσρού για να αναγκάσει το εχθρικό πυρπολικό να απομακρυνθεί. Εκείνοι άρχισαν τότε να πυροβολούν και σκότωσαν το νεαρό Άγγλο Υποπλοίαρχο και μερικούς ακόμη άνδρες. Το "Dartmouth" ανταπέδωσε το πυρ. Η γαλλική ναυαρχίδα "Sirene" χτυπήθηκε από την αιγυπτιακή φρεγάτα "Εσμίνα". Αμέσως ο Γάλλος διοικητής DeRigny διέταξε σφοδρό κανονιοβολισμό κατά της εχθρικής φρεγάτας και σε ελάχιστα λεπτά το πυρ γενικεύθηκε.

Παρά ταύτα ο Codrington δεν είχε πάρει ακόμα καμιά απόφαση καταστροφής του τουρκοαιγυπτιακού στόλου. Γι' αυτό έστειλε τον Έλληνα πλοηγό Πέτρο Μικέλη, με λίγους άνδρες στον Αιγύπτιο διοικητή Μωχαρέμ μπέη να τον διαβεβαιώσει ότι ο σκοπός των συμμάχων απέναντι στους τουρκοαιγυπτίους δεν ήταν εχθρικός, αλλά ήθελαν να τους αναγκάσουν να φύγουν από το Ναβαρίνο και να επιστρέψουν στις βάσεις τους στα Δαρδανέλια και την Αλεξάνδρεια. Οι Αιγύπτιοι όμως, ερεθισμένοι σκότωσαν τον Έλληνα απεσταλμένο του Codrington, οπότε μέσα σε λίγα λεπτά συντονισμένα όλα τα κανόνια της "Ασίας" βύθισαν την αιγυπτιακή ναυαρχίδα. Σχεδόν ταυτόχρονα τέθηκε εκτός μάχης και η τουρκική ναυαρχίδα. Από αυτή τη

στιγμή κι έπειτα η μάχη γενικεύτηκε και ξέφυγε από κάθε σχεδιασμό και έλεγχο. Οι κανονιοβολισμοί ρίχνονταν από όλες τις πλευρές και ο πυκνός καπνός εμπόδιζε τους συμμάχους να διακρίνουν τα δικά τους πλοία από τα εχθρικά. Στις 3 μ.μ. πλησίασε και ο ρωσικός στόλος με επικεφαλής τη ναυαρχίδα "Azoff", οπότε η μάχη πήρε ανυπολόγιστες διαστάσεις.

Γύρω στις 6 μ.μ. τα πάντα είχαν τελειώσει. Όλη αυτή η ιστορική ναυμαχία είχε διαρκέσει μονάχα 4 ώρες. Οι καταστροφές ήταν αφάνταστα δυσανάλογες: 60 εχθρικά πλοία καταστράφηκαν εντελώς και πολλά άλλα ανατινάχθηκαν από τους ίδιους τη νύχτα για να μην τα αιχμαλωτίσουν οι σύμμαχοι. Κατά το Γάλλο Πλοίαρχο του εχθρικού στόλου Λετελιέ, τα μόνα πλοία που επέπλεαν την άλλη ημέρα ήταν μια φρεγάτα δίχως ιστούς, 4 κορβέτες, 6 μπρίκια και 4 ημιολίες. Είχαν 6000 νεκρούς περίπου και 4000 τραυματίες.

Οι σύμμαχοι δεν έχασαν κανένα πλοίο και είχαν συνολικά 174 νεκρούς και 475 τραυματίες.

Ο Γάλλος Αντιναύαρχος Jurien de la Graviere περιγράφει συγκλονιστικά το αποτέλεσμα της ναυμαχίας: "... Ο όρμος του Ναβαρίνου βράζοντας από τα βλήματα, που κάθε στιγμή τρυπούσαν την επιφάνειά του, σκεπασμένος από συντρίμια που επέπλεαν, με γαντζωμένους επάνω τους Τούρκους και Αιγύπτιους, δεν ήταν πια η μεγάλη και ήρεμη υδάτινη έκταση, επάνω στην οποία λικνιζόταν με ράθυμη μεγαλοπρέπεια το πρωινό της 8/20 Οκτωβρίου ο επιβλητικός στόλος του Ιμπραήμ. Ο όρμος είχε πάρει την όψη μιας από τις καταθόνιες εκείνες λίμνες, όπου κολυμπούν οι κολασμένοι ανάμεσα σε κύματα από φωτιά και πίσσα...". Η νίκη των συμμάχων ήταν αποφασιστική και ολοκληρωτικά καταστροφική για τον εχθρό. Ιστορικά όμως δε γίνεται αποδεκτό το χωρίς αποδείξεις συμπέρασμα του Γάλλου διοικητή DeRigny ότι "το σχέδιο επιθέσεως, που είχε προτείνει στους συναδέλφους του είχε πλήρη επιτυχία". Είναι ζήτημα αν διεξήχθη άλλη μάχη ποτέ, που να φανέρωνε τόσο πολύ την απουσία κάποιου σχεδίου. Η ναυμαχία του Ναβαρίνου "υπήρξε ουσιαστικά μια υπόθεση των τότε Μεγάλων Δυνάμεων", των οποίων έμμεσα θύματα ή ευεργετημένοι ήταν συμπτωματικά τα μικρότερα έθνη και λαοί.

Ο αντίκτυπος της νίκης στις Ευρωπαϊκές χώρες ήταν διαφορετικός. Γενικά προκάλεσε κατάπληξη. Κανένας δεν περίμενε και δεν ευχόταν αυτό το τέλος. Ο αυτοκράτωρ της Αυστρίας Φραγκίσκος χαρακτήρισε την πράξη των τριών Ναυάρχων δολοφονία. Ο Metternich "τρομακτική καταστροφή" και στη Βιέννη θρηνούσαν για το πλήγμα εναντίον της Τουρκίας. Η κυβέρνηση της Αγγλίας έδειχνε κεραυνόπληκτη προ του ανεπιθύμητου τετελεσμένου, που διέπραξε ο Codrington. Μάταια ο πρωταγωνιστής της ναυμαχίας προσπαθούσε να πείσει την κυβέρνησή του ότι η "ναυμαχία υπήρξεν αναπότρεπτο γεγονός". Ο διάδοχος του Κάνιγκ, Goderich έτρεμε προ της ευθύνης και των συνεπειών που μπορούσε να έχει και το κόμμα των συντηρητικών εξερράγη σε εκδηλώσεις αγανακτήσεως εναντίον της ναυμαχίας και του αρχηγού της. Η πολιτική εκστρατεία εναντίον του Codrington εκδηλώθηκε έντονα στην έναρξη των εργασιών της Βουλής, στις 29 Ιανουαρίου του 1828. Στην ομιλία του θρόνου ο Άγγλος βασιλιάς θα διακηρύξει την αντίθεσή του: "... στο λιμάνι του Ναβαρίνου έλαβε χώρα μια σύγκρουση τελείως απροσδόκητη... μεταξύ των στόλων των συμμάχων Δυνάμεων και του στόλου της Οθωμανικής Πύλης... Η Αυτού Μεγαλειότης δεν μπορεί να μη θρηνήσει, που αυτή η σύγκρουση έγινε με τη ναυτική δύναμη ενός προαιωνίου συμμάχου, του Σουλτάνου. Εξακολουθεί όμως να τρέφει την ελπίδα πως το ατυχές αυτό γεγονός δε θα συνοδευθεί από άλλες εχθροπραξίες...". Οι αντιδράσεις εναντίον του συνεχίσθηκαν. Και του απένειμαν μεν

τον μεγαλόσταυρο του Λουτρού, όταν όμως η κυβέρνηση Goderich ανετράπη, εξαιτίας της ναυμαχίας του Ναβαρίνου, και ανέλαβε ο Wellington, ο Codrington ανεκλήθη από τη θέση του, παρά τις αντίθετες διαμαρτυρίες, με το αιτιολογικό ότι είχε παρερμενεύσει τις οδηγίες που του δόθηκαν.

Αντιθέτως, στη Ρωσία η είδηση της νίκης προκάλεσε πλήρη επιδοκμασία. Ο αυτοκράτωρ Νικόλαος με επιστολή του προς τον Codrington, της 8 Νοεμβρίου 1827, του εξέφραζε την πλήρη ικανοποίησή του, επειδή "κατήγαγε μια νίκη για την οποία όλη η πολιτισμένη Ευρώπη του χρωστούσε διπλή ευγνωμοσύνη".

Στη Γαλλία η κοινή γνώμη πανηγύρισε το γεγονός και τοποθετήθηκε ανεπιφύλακτα υπέρ της απελευθέρωσης της Ελλάδος. Και τη γνώμη της αυτή την επέβαλε και στην κυβέρνησή της. Σε συνεδρίαση της Γαλλικής Βουλής ο βαρόνος Dupin θα εκδηλώσει έντονη διαμαρτυρία για την ανεπίτρεπτη στάση της αγγλικής κυβερνήσεως και εγκωμίασε τον Γεώργιο Κάνιγκ που ενέπνευσε στις τρεις Δυνάμεις το να "σώσουν την πολιτική και θρησκευτική ελευθερία ενός βασανιζομένου λαού, του Ελληνικού".

Και ο Βίκτωρ Ουγκώ το Νοέμβριο θα ψάλλει στις Orientales:

"Γκρεμίστηκε ο παλιότουρκος ο κολοσσός στον Ταύρο
είναι η Ελλάδα ελεύθερη και με χαράς ωδή
το Ναβαρίνο ο Βύρωνας στον τάφο τραγουδεί".

Η αντίδραση της Πύλης, μόλις πληροφορήθηκε την καταστροφή, ήταν έκρηξη οργής και απειλών, που δεν κατέληξαν όμως σε έκτροπα.

Στην Ελλάδα; Επάνω από το λιμάνι του Ναβαρίνου, μέσα από τα συντρίμια του εχθρού, υψώθηκε το φωτεινό τόξο της ελπίδας. Της ελπίδας που θα οδηγούσε την πορεία προς την Ελευθερία, ενός λαού που πίστευε ότι παρά τις αδυναμίες του και τα σφάλματά του κάποια θεϊκή δύναμη θα τον βοηθούσε, όπως του είχε διαμηνύσει ο μεγάλος αγωνιστής της ελευθερίας του, ο Ιωάννης Καποδίστριας: "Εάν οι Μεγάλες Δυνάμεις μας εγκατέλειψαν πιστέψετε ότι ο Θεός δεν θα μας εγκαταλείψει"!... Οπωσδήποτε με τη ναυμαχία του Ναβαρίνου ένα νέο εθνικό κράτος προστέθηκε στο χάρτη της Ευρώπης.

